

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Гігієна та екології № 2

Навчальний рік 2023–2024

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

«ОСНОВИ ДІЄТОЛОГІЇ»

(назва освітнього компоненту)

Вибірковий освітній компонент

Формат здобуття освіти Очна
(очна, заочна, дистанційна)

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
(шифр і назва спеціальності)

Кваліфікація Бакалавр фізичної терапії, ерготерапії

Освітньо-професійна програма «Фізична терапія, ерготерапія»

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Курс 2

Силабус освітнього компоненту
розглянуто на засіданні кафедри
гігієни та екології №2

Протокол №7 від «31» серпня 2023 р.

В.о. завідувача кафедри

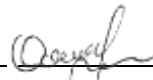
(підпис)

доц. Меркулова Т.В.
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією ХНМУ
з проблем громадського здоров'я

Протокол № 2 від «31» серпня 2023 р.

Голова

(підпис)

проф. Огнєв В.А.
(прізвище та ініціали)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. Завгородній І.В., доктор медичних наук, професор
2. Меркулова Т.В., кандидат медичних наук, старший дослідник
3. Філатова М.М., кандидат медичних наук, доцент.

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

П. І. Б. викладача	Посада, вчене звання, вчене звання, науковий ступінь	Професійні інтереси	Посилання на про файл викладача
Меркулова Т.В.	к.мед.н., доцент кафедри гігієни та екології № 2	Гігієна та екологія	Moodle: http://31.128.79.157:8083/course/index.php?categoryid=31 tv.merkulova@knm.edu.ua к.т 380507385808
Лисак М. С.	асистент кафедри гігієни та екології № 2	Гігієна та екологія, нутріціологія	Moodle: http://31.128.79.157:8083/course/index.php?categoryid=31 ms.lysak@knm.edu.ua к.т. 380950704988

Контактний тел.: +38(057) 707-73-81,

kaf.7med.hihieny2@knm.edu.ua

Інформація про консультації

Очні консультації: розклад та місце проведення згідно з розкладу навчального відділу.

Он-лайн консультації: розклад та місце проведення за попередньою домовленістю з викладачем.

Локація: заняття проводяться в умовах кафедри гігієни та екології № 2, ХНМУ

ВСТУП

Силабус освітнього компоненту «Основи дієтології» складений відповідно до освітньо-професійної програми 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та Стандарту вищої освіти України, перший (бакалаврський) рівень, галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Опис освітнього компоненту (анотація) В останні роки стрімко зростає увага фахівців різних країн світу та України, які працюють у різноманітних галузях охорони здоров'я, до проблем здорового, оздоровчого, персоніфікованого, в тому числі лікувального харчування.

Успіхи біохімії, клітинної біології, фізіології, мікробіології, вірусології, геноміки та нутригеноміки, інших фундаментальних наук, поглиблене розуміння щодо обмінних процесів, механізмів їх регуляції та порушень в організмі, наслідків для здоров'я змін у структурі харчування - все це дало нові наукові знання щодо ролі окремих макро-, мікронутрієнтів, мінорних біологічно активних компонентів їжі в регуляції функціональної активності органів і систем, в зниженні ризику розвитку багатьох захворювань.

Професійна підготовка бакалаврів за спеціальністю 227 «Фізична терапія та ерготерапія» стає більш якісною і ефективною, наближеною до міжнародних стандартів завдяки глибокому вивченню ряду профільних дисциплін, в тому числі нутріціологія, яка дозволяє вирішити ряд важливих практичних завдань та за своїм змістом є пропедевтикою дієтології, збагачує фахівців сучасними методами безмедикаментозної натуропатичної профілактики та корекції порушень різних фізіологічних станів та захворювань.

Опанування сучасних знань та впровадження наукових розробок та досягнень у нутріціології та дієтології є потужним чинником у профілактиці та лікуванні неінфекційних захворювань (НІЗ), підвищенні тривалості активного довголіття людини, збереженні фізичного, емоційного та психічного благополуччя популяції. Підготовка бакалаврів на сучасному рівні, особливо фахівця з фізичної терапії, потребує оволодіння фундаментальними знаннями з дієтології з урахуванням елементів біоетики та нооетики у практичній діяльності.

Предметом вивчення освітнього компоненту є: фізіологічні основи харчування здорової людини, нутріціологічна характеристика харчових продуктів, особливості їх впливу на організм людини, з урахуванням фізіологічного, соматичного та аліментарного статусів, специфіки вікових і професійних груп населення, аліментарна корекція фізіологічних та метаболічних зрушень в організмі при різних захворюваннях та фізіологічних станах.

Міждисциплінарні зв'язки: Освітній компонент базується на базових знаннях, вміннях, навичках, які отримані раніше при вивченні, хімії, фізіології, анатомії з якими інтегрується програма «Основи дієтології». Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння базових дисциплін.

Пререквізити. освітній компонент базується на вивченні здобувачами: біологічна хімія нормальна та рухової активності, нормальна фізіологія людини та патологічна фізіологія, нормальна анатомія людини; гігієна та основи екології й інтегрується з цими дисциплінами.

Постреквізити. Основні положення освітнього компоненту мають застосовуватися при вивченні фахових дисциплін.

Посилання на сторінку навчальної дисципліни в MOODL:

<https://distance.knmu.edu.ua/course/view.php?id=5323>

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

1.1. Метою вивчення освітнього компоненту «Основи дієтології» є формування у студентів вмінь і навичок організації системи харчування здорової та хворої людини на різних вікових етапах шляхом застосування сучасних наукових положень нутріціології та організації харчування в лікувально-профілактичних, оздоровчих і навчальних установах, а також методів профілактики за допомогою спеціально підібраної дієти.

1.2. Основними завданнями вивчення компоненту «Основи дієтології» є викласти основи фізіології та біохімії харчування, раціонального харчування різних вікових, професійних та нозологічних груп населення, принципи профілактики харчових отруєнь, гострих кишкових інфекцій та захворювань аліментарного походження; з'ясувати актуальні проблеми сучасної дієтології та встановити їх зв'язок зі здоров'ям та працездатністю

населення; формування навичок розрахунку фізіологічної потреби організму в харчових та біологічно активних речовинах, обґрунтування енергетичної цінності та нутрієнтного складу раціону харчування, оцінки статусу харчування організму та його порушень; сприяння практичному оволодінню вміннями та навичками розробки наукових засад обґрунтування практичних рекомендацій щодо організації раціонального харчування різних груп населення; формування вміння оцінювати харчові продукти за гігієнічними показниками, результатами бактеріологічного та токсикологічного дослідження й формулювання висновку щодо їх якості та відповідності стандартам.

Дати змогу майбутнім фахівцям опанувати практичними навичками з основ дієтології до професійної діяльності з обґрунтування та організації заходів спрямованих на зміцнення здоров'я населення; формування готовності до проведення просвітницької та консультативної роботи серед населення з питань первинної та вторинної аліментарної профілактики захворювань; пропагування гігієнічних знань серед населення в галузі раціонального харчування. Курс за вибором “Основи дієтології” враховує сучасні наукові перспективні розробки та досягнення медичної науки пріоритетних напрямків, на базі яких сформована міжнародна програма “Здоров’я нації”, в якій сформульовані основні проблеми аліментарних захворювань та шляхи їх подолання в світі та в Україні. Курс за вибором враховує рекомендації Європейських та міжнародних співтовариств дієтологів та нутриціологів (Deutsche Gessellschaft fur Ernährung – DGE, Scientific Commitee on Food – SCF), що набуває особливого значення у викладанні даного курсу для студентів з інших країн, які здобувають вищу медичну освіту в Україні.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє компонент (взаємозв’язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у ОПП та Стандарті)

1.3.1. Вивчення освітнього компоненту забезпечує опанування здобувачами **компетентностей:**

інтегральна: Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, пов’язані з фізичною терапією та ерготерапією, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням положень, теорій та методів медико-біологічних, соціальних, психолого-педагогічних наук.

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 3. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ЗК 5. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

ЗК 6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК 9. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій

ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК 11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

спеціальні (фахові, предметні):

СК 3. Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії

СК 4. Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти у практиці фізичної терапії, ерготерапії

СК 5. Здатність провадити безпечну для пацієнта/клієнта та практикуючого фахівця практичну діяльність з фізичної терапії, ерготерапії у травматології та ортопедії, неврології та нейрохірургії, кардіології та пульмонології, а також інших областях медицини

СК 6. Здатність виконувати базові компоненти обстеження у фізичній терапії та/або ерготерапії: спостереження, опитування, вимірювання та тестування, документувати їх результати

СК 7. Здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії

СК 13. Здатність навчати пацієнта/опікунів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здорового способу життя

СК 14. Здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії

1.3.2. Вивчення освітнього компоненту забезпечує набуття студентами наступних програмних результатів навчання:

ПРН 2 – Спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами)

ПРН 3 – Використовувати сучасну комп'ютерну техніку; знаходити інформацію з різних джерел, аналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела інформації необхідні для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень

ПРН 4 – Застосовувати у професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів фізичної терапії та ерготерапії

ПРН 8 – Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики

ПРН 12 – Застосовувати сучасні науково-доказові данні з професійної діяльності

ПРН 15 – Вербально та невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді

ПРН 16 – Проводити інструктаж та навчання клієнтів, членів їх родин, колег і невеликих груп

ПРН 18 – Оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег

1.3.3. Вивчення освітнього компоненту забезпечує набуття студентами наступних соціальних навичок (Soft skills):

- комунікативність (реалізується через: метод роботи в парах та групах, мозковий штурм, метод самопрезентації),
- робота в команді (реалізується через: метод проектів, ажурна плитка),
- конфлікт-менеджмент (реалізується через: метод драматизації, ігрові методи),
- тайм-менеджмент (реалізується через: метод проектів, робота в групах, тренінги),
- лідерські навички (реалізується через: робота в групах, метод проектів, метод самопрезентації),
- спортивний розвиток та ефективний відпочинок (реалізується через: різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя),
- емпатію (реалізується через: поважне ставлення до думки та етичних міркувань, вигляду та поведінки інших людей),
- стресостійкість (реалізується через: роботу у групі з представниками інших професійних груп різного рівня та віку в непередбачених обставинах та ситуаціях).

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика освітнього компоненту
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>22 «Охорона здоров'я»</u> (шифр і назва)	вибірковий
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: <u>227 «Фізична терапія, ерготерапія»</u> (шифр і назва)	Рік підготовки: 2-й
		Семестр 4-й
		Лекції 12 год.
		Практичні, семінарські 32 год.
Годин для заочної форми навчання: аудиторних – 44, самостійної роботи студента – 46	Освітній ступінь: <u>Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти</u>	Лабораторні -
		Самостійна робота 46 год.
		Індивідуальні завдання: -
	ОПП: <u>Фізична терапія, ерготерапія</u>	Вид контролю: залік

2.1 Опис освітнього компоненту

2.1.1 Лекції

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Види лекції
1.	Основи дієтології. Поняття «аліментарне захворювання», їх класифікація. Основи раціонального харчування.	2	Вступна, проблемна
2.	Лікувальне харчування. Спеціальні дієти. Харчові отруєння та їх профілактика.	2	Інформаційна
3.	Лікувальне харчування при серцево-судинних захворюваннях, захворюваннях органів дихання та туберкульозі.	2	Проблемно-інформаційна
4.	Лікувальне харчування при захворюваннях шлунково-кишкового тракту. Аліментарна профілактика онкологічних захворювань.	2	Лекція-бесіда
5.	Порушення аліментарного статусу при ендокринних і обмінних захворюваннях. Принципи аліментарної корекції і профілактики.	2	Інформаційна
6.	Причини порушення вітамінного та мінерального статусів та шляхи вирішення проблеми. Аліментарна профілактика дисметаболических порушень при різних фізіологічних станах.	2	Інформаційна
	Всього годин	12	

2.1.2 Семінарські заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
	Не передбачені навчальним планом			

2.1.3 Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1	Основи дієтології. Принципи раціонального харчування.	2	Розповідь-пояснення, і презентація	Усне опитування; тестовий контроль
2	Роль харчування в профілактиці хвороб. Аліментарні захворювання та їх профілактика.	2	Бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Тестовий контроль; реферати
3	Харчові отруєння та їх профілактика.	2	Розповідь-пояснення, і презентація	Усне та письмове опитування
4	Лікувальне харчування. Спеціальні дієти.	2	Розповідь, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Виступ на задану тему
5	Лікувальне харчування при серцево-судинних захворюваннях.	2	Бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне опитування; тестовий контроль;
6	Лікувальне харчування при захворюваннях органів дихання та туберкульозі.	2	Бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Тестовий контроль; виступ на задану тему
7	Лікувальне харчування при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.	2	Розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне опитування, реферати
8	Лікувальне харчування при захворюваннях нирок.	2	Розповідь-пояснення, бесіда,	Усне опитування; тестовий

			ілюстрація, демонстрація, презентація	контроль; реферати
9	Лікувальне харчування при захворюваннях обміну речовин та ендокринних захворюваннях.	2	Бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне опитування; тестовий контроль
10	Причини порушення вітамінного та мінерального статусів та шляхи вирішення проблеми. Популяційна та індивідуальна профілактика.	2	Коучинг (тренінг), віртуальний тьюторіал,	Взаємоконтроль; виступ на задану тему
11	Особливості харчування вагітних та лактуючих жінок, дітей різного віку. Аліментарна та метаболічна корекція розладів харчування та харчового статусу у дітей.	2	Розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне та письмове опитування; тестовий контроль;
12	Причини виникнення аліментарних та метаболічних порушень при різних захворюваннях. Аліментарна профілактика онкологічних захворювань.	2	Розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Тестовий контроль; взаємоконтроль
13	Значення лікувальних та дієтичних продуктів, показання та протипоказання до їх застосування.	2	Коучинг (тренінг), віртуальний тьюторіал	Взаємоконтроль; виступ на задану тему
14	Порушення аліментарного статусу при ендокринних та обмінних захворюваннях. Принципи аліментарної корекції та профілактики.	2	Розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне опитування; тестовий контроль
15	Оцінка індивідуального харчового статусу організму	2	Коучинг (тренінг), віртуальний тьюторіал, Кейс-метод	Усне та письмове опитування;
16	Корекція порушень індивідуального харчового статусу	2	Розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, демонстрація, презентація	Усне опитування; тестовий контроль; виступ за темою
	Всього годин	32		

2.1.4. Лабораторні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
	Не передбачені навчальним планом			

2.1.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1.	Основи дієтології. Принципи раціонального харчування.	3	Вивчення матеріалу підручників	Самоконтроль
2.	Роль харчування в профілактиці хвороб. Аліментарні захворювання та їх профілактика.	3	Вивчення матеріалу підручників, вирішення ситуаційних завдань, електронний курс на Moodle за темою	Письмове опитування; тестовий контроль;
3.	Харчові отруєння та їх профілактика.	3	Вивчення матеріалу підручників, вирішення ситуаційних завдань, електронний курс на Moodle за темою	Письмове опитування ; тестовий контроль;
4.	Лікувальне харчування. Спеціальні дієти.	2	Вивчення матеріалу підручників, електронний курс на Moodle за темою	Самоконтроль

5.	Лікувальне харчування при серцево-судинних захворюваннях.	2	Вивчення матеріалу підручників, відеофільм, презентація	Самоконтроль
6.	Лікувальне харчування при захворюваннях органів дихання та туберкульозі.	2	Вивчення матеріалу підручників, відеофільм, презентація	Реферати
7.	Лікувальне харчування при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.	3	Вивчення матеріалу підручників, відеофільм, презентація, електронний курс на Moodle за темою	Самоконтроль
8.	Лікувальне харчування при захворюваннях нирок.	3	Вивчення матеріалу підручників, вирішення ситуаційних завдань, електронний курс на Moodle за темою	Самоконтроль
9.	Лікувальне харчування при захворюваннях обміну речовин та ендокринних захворюваннях.	3	Вивчення матеріалу підручників та методичних матеріалів, електронний курс на Moodle за темою	Тестовий контроль

			завдань	
10.	Причини порушення вітамінного та мінерального статусів та шляхи вирішення проблеми. Популяційна та індивідуальна профілактика.	3	Вивчення матеріалу підручників, відеофільм, презентація, електронний курс на Moodle за темою	Самоконтроль, реферати
11.	Особливості харчування вагітних та лактуючих жінок, дітей різного віку. Аліментарна та метаболічна корекція розладів харчування та харчового статусу у дітей.	3	Вивчення матеріалу підручників, презентація, електронний курс на Moodle за темою, вирішення ситуаційних завдань	Реферати, самоконтроль
12.	Причини виникнення аліментарних та метаболічних порушень при різних захворюваннях. Аліментарна профілактика онкологічних захворювань.	4	Вивчення матеріалу підручників, електронний курс на Moodle за темою,	Самоконтроль
13.	Значення лікувальних та дієтичних продуктів, показання та протипоказання до їх застосування.	3	Вивчення матеріалу підручників, вирішення ситуаційних завдань	письмове опитування
14.	Порушення аліментарного статусу при ендокринних та обмінних захворюваннях. Принципи аліментарної корекції та профілактики.	3	Вивчення матеріалу підручників, вирішення ситуаційних завдань	Самоконтроль

15.	Оцінка індивідуального харчового статусу організму	3	Презентація, електронний курс на Moodle за темою, вирішення ситуаційних завдань	Взаємоконтроль, самоконтроль
16.	Корекція порушень індивідуального харчового статусу	3	Презентація, електронний курс на Moodle за темою, вирішення ситуаційних завдань	Взаємоконтроль, самоконтроль
Всього годин		46		

Методи навчання:

- Вербальні (лекція, бесіда);
- Наочні (ілюстрація, презентаційний матеріал, відео матеріал);
- Практичні (самостійна робота, робота в парах, робота в групах).

Методи контролю:

1. Усний контроль засвоєння теоретичного матеріалу (опитування, обговорення).
2. Письмовий контроль (відповіді на питання, вирішення задач, тестовий контроль).
3. Контроль практичних вмінь та навичок (вирішення ситуаційних задач, розв'язання проблемних ситуацій, надання практичних рекомендацій).

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий контроль. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем): проводиться у формі усного опитування, тестування, бесіди студентів із заздалегідь визначених питань, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях.

Задля оцінювання самостійної роботи здобувачів освіти пропонується альтернативний варіант (*за вибором*): традиційні види завдань: написання контрольної роботи, реферату або творчі види: підготовка мультимедійної презентації, опрацювання навчальної літератури (складання анотації, рецензування, цитування, тези першоджерел).

Підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Він проводиться в усній. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який виноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається програмою навчальної дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів,

отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 200 балів, мінімальна – 120 балів.

Оцінювання успішності навчання студентів за ЕСТС організації навчального процесу (ПНД, залік, диф. залік, іспит) здійснюється на підставі «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Харківському національному медичному університеті», затвердженої наказом ХНМУ від 21.08.2021 № 181. Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни є залік.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1 Оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності при Європейській кредитно- трансферній системі організації навчального процесу» (наказ ректора ХНМУ № 181 від 21.08.2021 р.).

Поточна навчальна діяльність (ПНД) здобувачів вищої освіти контролюється викладачем академічної групи, після засвоєння ними кожної теми освітнього компонента і виставляються оцінки з використанням 4-бальної (національної) системи. Для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання до поточних оцінок також належить оцінка за виконане індивідуальне завдання. За підсумками семестру середню оцінку (з точністю до сотих) за ПНД викладач автоматично одержує за допомогою електронного журналу системи АСУ. Підсумковий бал за ПНД у семестрі визначається як середнє арифметичне національних оцінок за кожне заняття та ПЗ, округлене до 2-х знаків після коми. До суми балів за ПНД включається також оцінка за виконане ІНДЗ. Перерахунок середньої оцінки за ПНД у багатобальну шкалу, для освітніх компонентів, що завершуються заліком (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для освітніх компонентів, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5,00	200	4,47-4,49	179	3,94-3,96	158	3,42-3,44	137
4,97-4,99	199	4,45-4,46	178	3,92-3,93	157	3,40-3,41	136
4,95-4,96	198	4,42-4,44	177	3,89-3,91	156	3,37-3,39	135
4,92-4,94	197	4,40-4,41	176	3,87-3,88	155	3,35-3,36	134
4,90-4,91	196	4,37-4,39	175	3,84-3,86	154	3,32-3,34	133
4,87-4,89	195	4,35-4,36	174	3,82-3,83	153	3,30-3,31	132
4,85-4,86	194	4,32-4,34	173	3,79-3,81	152	3,27-3,29	131
4,82-4,84	193	4,30-4,31	172	3,77-3,78	151	3,25-3,26	130
4,80-4,81	192	4,27-4,29	171	3,74-3,76	150	3,22-3,24	129
4,77-4,79	191	4,24-4,26	170	3,72-3,73	149	3,20-3,21	128
4,75-4,76	190	4,22-4,23	169	3,70-3,71	148	3,17-3,19	127
4,72-4,74	189	4,19-4,21	168	3,67-3,69	147	3,15-3,16	126
4,70-4,71	188	4,17-4,18	167	3,65-3,66	146	3,12-3,14	125
4,67-4,69	187	4,14-4,16	166	3,62-3,64	145	3,10-3,11	124
4,65-4,66	186	4,12-4,13	165	3,60-3,61	144	3,07-3,09	123
4,62-4,64	185	4,09-4,11	164	3,57-3,59	143	3,05-3,06	122
4,60-4,61	184	4,07-4,08	163	3,55-3,56	142	3,02-3,04	121
4,57-4,59	183	4,04-4,06	162	3,52-3,54	141	3,00-3,01	120
4,54-4,56	182	4,02-4,03	161	3,50-3,51	140	Менше 3	Недостатньо
4,52-4,53	181	3,99-4,01	160	3,47-3,49	139		
4,50-4,51	180	3,97-3,98	159	3,45-3,46	138		

Формою підсумкового контролю міри опанування змісту освітнього компонента є залік, який проводиться викладачем академічної групи відповідно розкладу (на останньому занятті). Залік – це процес, протягом якого перевіряються отримані за час навчання: рівень теоретичних знань; розвиток творчого мислення; навички самостійної роботи; компетенції (вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань).

Таблиця 3.2 – Критерії оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти з освітніх компонентів, що завершуються заліком

Оцінка	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили
«Дуже добре»	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна
«Добре»	Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок
«Задовільно»	Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих
«Достатньо»	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні
«Незадовільно» з можливістю повторного складання заліку	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу
«Незадовільно» з обов'язковим повторним вивченням освітнього компоненту	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів

Під час оцінювання знань здобувача вищої освіти, що входять для підсумкового заняття (ПЗ), виставляється оцінка за національною шкалою, яка рахується як оцінка за ЗНД (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Відповідність оцінок за 200-бальною шкалою, 4-бальною (національною) шкалою та шкалою ECTS

Оцінка за 200-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за 4-бальною (національною) шкалою
180–200	A	Відмінно
160–179	B	Добре
150–159	C	Добре
130–149	D	Задовільно
120–129	E	Задовільно
Менше 120	F, Fx	Незадовільно

Оцінка з освітнього компонента виставляється лише здобувачам вищої освіти, яким зараховані усі підсумкові заняття та залік. Здобувачам вищої освіти, які не виконали вимоги навчальної програми виставляється оцінка Fx, якщо вони були допущені до складання заліку, але не склали його. Оцінка F виставляється здобувачам вищої освіти, які не допущені до складання заліку.

3.2. Питання до заліку

1. Дієтологія - наука про харчування. Науковий апарат дієтології.
2. Біологічна та харчова цінність органічних речовин: білки, вуглеводи, ліпіди.
3. Основні сучасні проблеми харчування людини.

4. Загальні принципи дієтотерапії вагітних жінок та матерів-годувальниць.
5. Поняття про харчові алергії. Продукти з різним алергізуючим потенціалом.
6. Раціональне харчування. Збалансоване харчування. Основні принципи збалансованого харчування.
7. Особливості харчування людини в сучасних умовах.
8. Фізіологічне значення жирів, жирних кислот, фосфоліпідів, стеринів, Основні джерела надходження.
9. Загальні принципи дієтотерапії при захворюваннях печінки та жовчних шляхів.
10. Загальні принципи харчування дітей від 1 до 3 років. Потреба дітей раннього віку у поживних речовинах.
11. Біологічні, екологічні та соціальні аспекти харчування.
12. Фізіологічне значення білків та амінокислот. Основні джерела їх надходження.
13. Система лікувального харчування: елементна та дієтна.
14. Ознаки і показники забезпечення організму макро- і мікроелементами та вітамінами.
15. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.
16. Організація раціонального харчування як складова загальної задачі формування здорового способу життя людей.
17. Основні характеристики дієт: показання до застосування; цільове (лікувальне) призначення; енергетична цінність і хімічний склад.
18. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при хворобах дихальної системи.
19. Потреба дітей дошкільного віку в поживних речовинах. Організаційні принципи розробки раціонів харчування для дітей дошкільного віку.
20. Напрями дієтотерапії при алергічних захворюваннях. Принципи складання раціону харчування при алергічних захворюваннях.
21. Основи дієтології. Основні функції їжі.
22. Фізіологічне значення моно-, дисахаридів та полісахаридів, в т. ч. харчових волокон. Основні джерела надходження.
23. Основні правила оздоровчого харчування. Принципи обґрунтування харчового раціону: рівень основного обміну, специфічно-динамічний вплив їжі, рівень додаткового обміну відповідно до виду діяльності, коефіцієнт енергетичної цінності їжі, коефіцієнт засвоєння їжі.
24. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при туберкульозі.
25. Особливості дієтотерапії при гострому та хронічному гепатиті, цирозі печінки, гострому та хронічному холециститі, жовчно-кам'яній хворобі.
26. Основні функції їжі. Макро- і мікронутрієнти.
27. Основні принципи лікувального харчування. Тактики дієтотерапії: ступенева система, система «зигзагів».
28. Спеціальні дієти: вегетаріанство.
29. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при ендокринних захворюваннях.
30. Напрями дієтотерапії при алергічних захворюваннях. Принципи складання раціону харчування при алергічних захворюваннях.
31. Поняття про замінні та незамінні харчові речовини.
32. Значення харчування, як чинника, який впливає та формує здоров'я людини.
33. Основні характеристики дієт: особливості кулінарної обробки їжі; режим харчування; перелік заборонених та рекомендованих страв.
34. Спеціальні дієти: лікувальне голодування.
35. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при серцево-судинних захворюваннях.
36. Характеристика харчування населення України.
37. Основні принципи раціонального харчування.

38. Особливості та фізіологічні передумови харчування, специфічний вплив нутрієнтів, принципи та спеціальні продукти харчування для вагітних жінок і матерів годувальниць.
39. Спеціальні дієти: роздільне харчування, авторські дієти.
40. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при захворюваннях нирок.
41. Поняття "аліментарне захворювання". Класифікація аліментарних захворювань. Причини розвитку гіпо- і авітамінозних станів, методи їх профілактики. Антивітаміни.
42. Характеристика основних лікувальних номерних дієт за Певзнером.
43. Дієтопрофілактика онкологічних захворювань.
44. Потреба дітей шкільного віку у поживних речовинах. Особливості метаболізму в підлітковому віці.
45. Поняття "аліментарне захворювання". Класифікація аліментарних захворювань.
46. Причини розвитку гіпо- і авітамінозних станів, методи їх профілактики.
47. Антивітаміни.
48. Характеристика основних лікувальних номерних дієт за Певзнером.
49. Дієтопрофілактика онкологічних захворювань.
50. Потреба дітей шкільного віку у поживних речовинах. Особливості метаболізму в підлітковому віці.

3.3. Контрольні питання

1. Дієтологія - наука про харчування. Науковий апарат дієтології.
2. Біологічні, екологічні та соціальні аспекти харчування.
3. Організація раціонального харчування як складова загальної задачі формування здорового способу життя людей.
4. Основи нутриціології. Основні функції їжі.
5. Макро- і мікронутрієнти.
6. Поняття про замінні та незамінні харчові речовини.
7. Біологічна та харчова цінність органічних речовин: білки, вуглеводи, ліпіди.
8. Фізіологічне значення білків та амінокислот. Основні джерела їх надходження.
9. Фізіологічне значення жирів, жирних кислот, фосфоліпідів, стеринів, Основні джерела надходження.
10. Фізіологічне значення моно-, дисахаридів та полісахаридів, в т. ч. харчових волокон. Основні джерела надходження.
11. Основні правила оздоровчого харчування. Принципи обґрунтування харчового раціону: рівень основного обміну, специфічно-динамічний вплив їжі, рівень додаткового обміну відповідно до виду діяльності, коефіцієнт енергетичної цінності їжі, коефіцієнт засвоєння їжі.
12. Раціональне харчування. Збалансоване харчування. Основні принципи збалансованого харчування.
13. Основні сучасні проблеми харчування людини.
14. Основні принципи лікувального харчування. Тактики дієтотерапії: ступенева система, система «зигзагів».
15. Система лікувального харчування: елементна та дієтна.
16. Основні характеристики дієт: показання до застосування; цільове (лікувальне) призначення; енергетична цінність і хімічний склад; особливості кулінарної обробки їжі; режим харчування; перелік заборонених та рекомендованих страв.
17. Характеристика основних лікувальних номерних дієт за Певзнером.
13. Спеціальні дієти: вегетаріанство, лікувальне голодування, роздільне харчування, авторські дієти.
14. Значення харчування, як чинника, який впливає та формує здоров'я людини.
15. Особливості харчування людини в сучасних умовах.
16. Характеристика харчування населення України.
17. Ознаки і показники забезпечення організму макро- і мікроелементами та вітамінами.
18. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при серцево-судинних захворюваннях.

19. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при хворобах дихальної системи.
20. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при туберкульозі.
21. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при захворюваннях шлунково-кишкового тракту.
22. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при захворюваннях нирок.
23. Загальні принципи дієтотерапії вагітних жінок та при годуванні груддю.
24. Загальні принципи харчування дітей від 1 до 3 років. Потреба дітей раннього віку у поживних речовинах
25. Потреба дітей дошкільного віку в поживних речовинах. Організаційні принципи розробки раціонів харчування для дітей дошкільного віку.
26. Потреба дітей шкільного віку у поживних речовинах. Особливості метаболізму в підлітковому віці.
27. Функціональні засади обґрунтування раціону харчування при ендокринних та обмінних захворюваннях.
28. Поняття про харчові алергії. Продукти з різним алергізуючим потенціалом.
29. Напрями дієтотерапії при алергічних захворюваннях. Принципи складання раціону харчування при алергічних захворюваннях.
30. Лікувальне голодування як короткотривалий оздоровчий захід.
31. Дієтотерапія як засіб протизапальної, десенсибілізуючої, антиацидозної та антиазотемічної дії.
33. Загальні принципи дієтотерапії при захворюваннях печінки та жовчних шляхів. Особливості дієтотерапії при гострому та хронічному гепатиті, цирозі печінки, гострому та хронічному холециститі, жовчно-кам'яній хворобі.
34. Особливості та фізіологічні передумови харчування, специфічний вплив нутрієнтів, принципи та спеціальні продукти харчування для вагітних жінок і матерів годувальниць.
35. Дієтопрофілактика онкологічних захворювань.
36. Основні контамінанти харчових продуктів, їх класифікація, вплив на організм.
37. Поняття "аліментарне захворювання". Класифікація аліментарних захворювань.
38. Причини розвитку гіпо- і авітамінозних станів, методи їх профілактики. Антивітаміни.
39. Фізіологічне значення водо– та жиророзчинних вітамінів, вітаміноподібних речовин. Основні джерела надходження.
40. Методика розрахунку та оцінки масо-зростових показників, визначення конституційного типу та гармонійності статури.

3.4. Індивідуальні завдання

Виконання студентами індивідуальних завдань не передбачено навчальним планом

3.5. Інші заохочення

За участь у науково-дослідних студентських конференціях, у наукових дослідженнях, у опитуваннях студент може отримувати додаткові бали 1 – 10.

3.6. Правила оскарження оцінки

Правила оскарження оцінки. Оцінка з дисципліни може бути оскаржена на підставі вимог «Положення про організацію освітнього процесу у ХНМУ» № 370 від 27.08.2019 р. із доповненням згідно з наказу № 114 від 20.05.2020р.

4. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Щоб успішно пройти відповідний курс необхідно регулярно відвідувати лекції та практичні заняття строго в медичній формі; мати теоретичну підготовку до практичних занять згідно тематики; не спізнюватися і не пропускати заняття; виконувати всі необхідні завдання і працювати кожного заняття; вміти працювати з партнером або в складі групи; звертатися до кураторів курсу з різних питань за тематикою занять і отримувати її, коли Ви її потребуєте.

Відвідування занять та поведінка.

Здобувачі можуть обговорювати різні завдання, але їх виконання – строго індивідуально. Не допускаються списування, використання різного роду програмних засобів,

підказки. Не допускаються запізнення студентів на практичні заняття та присутність без медичної форми.

Заохочується участь здобувачів у проведенні наукових досліджень та конференціях за даною тематикою.

Усі здобувачі ХНМУ захищені Положенням про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у Харківському національному медичному університеті, розроблено з метою визначення дієвого механізму врегулювання конфліктних ситуацій, пов'язаних із дискримінацією та сексуальними домаганнями. Дане Положення розроблено на підставі таких нормативно-правових актів України: Конституція України; Закону України «Про освіту»; Закону України «Про вищу освіту»; Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Загальна рекомендація № 25 до параграфу 1 статті 4 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Зауваження загального порядку № 16 (2005) «Рівне для чоловіків та жінок право користування економічними, соціальними і культурними правами» (стаття 3 Міжнародного пакту економічних, соціальних і культурних прав; Комітет з економічних, соціальних та культурних прав ООН); Рекомендації щодо виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співробітництва і миру та виховання в дусі поваги до прав людини і основних свобод (ЮНЕСКО); Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Харківський національний медичний університет забезпечує навчання та роботу, що є вільними від дискримінації, сексуальних домагань, залякувань чи експлуатації. Університет визнає важливість конфіденційності. Всі особи, відповідальні за здійснення цієї політики (співробітники/-ці деканатів, факультетів, інститутів та Центру гендерної освіти, члени студентського самоврядування та етичного комітету, проректор з науково-педагогічної роботи), дотримуються конфіденційності щодо осіб, які повідомляють або яких звинувачують у дискримінації або сексуальних домаганнях (за виключенням ситуацій, коли законодавство вимагає розголошення інформації та/або коли розкриття обставин Університетом необхідне для захисту безпеки інших).

ХНМУ створює простір рівних можливостей, вільний від дискримінації будь-якого національного, расового чи етнічного походження, статі, віку, інвалідності, релігії, сексуальної орієнтації, гендерної приналежності, або сімейного стану. Всі права, привілеї, програми та види діяльності, що надаються здобувачам або співробітникам/-цям університету, розповсюджуються на всіх без винятку за умови належної кваліфікації. Антидискримінаційна політика та політика протидії сексуальним домаганням ХНМУ підтверджується Кодексом корпоративної етики та Статутом ХНМУ.

Очікується, що студенти відвідуватимуть всі лекційні та практичні заняття. Якщо вони пропустили заняття, необхідно відпрацювати його (згідно графіку на інформаційному стенді кафедри)

Письмові та домашні завдання треба виконувати повністю та вчасно, якщо у здобувачів виникають запитання, можна звернутися до викладача особисто або за електронною поштою, яку викладач/-ка надасть на першому практичному занятті.

Поведінка в аудиторії:

Під час лекційного заняття здобувачам рекомендовано вести конспект заняття та зберігати достатній рівень тиші. Ставити питання до лектора/-ки – це абсолютно нормально.

Практичні заняття

Активна участь під час обговорення в аудиторії, здобувачі мають бути готовими детально розбиратися в матеріалі, ставити запитання, висловлювати свою точку зору, дискутувати. Під час дискусії важливі:

- повага до колег,
- толерантність до інших та їхнього досвіду,
- сприйнятливості та неупередженості,

- здатність не погоджуватися з думкою, але шанувати особистість опонента/-ки,
- ретельна аргументація своєї думки та сміливість змінювати свою позицію під впливом доказів,
- я-висловлювання, коли людина уникає непотрібних узагальнювань, описує свої почуття і формулює свої побажання з опорою на власні думки і емоції,
- обов'язкове знайомство з першоджерелами.

Вітається творчий підхід у різних його проявах. Від здобувачів очікується зацікавленість участю у міських, всеукраїнських та міжнародних конференціях, конкурсах та інших заходах з предметного профілю.

Студентству важливо дотримуватися правил належної поведінки в університеті. Ці правила є загальними для всіх, вони стосуються також і всього професорсько-викладацького складу та співробітників/-ць, і принципово не відрізняються від загальноприйнятих норм.

Під час занять дозволяється:

- залишати аудиторію на короткий час за потреби та за дозволом викладача;
- пити воду;
- фотографувати слайди презентацій;
- брати активну участь у ході заняття
- заборонено:
- їсти (за виключенням осіб, особливий медичний стан яких потребує іншого – в цьому випадку необхідне медичне підтвердження);
- палити, вживати алкогольні і навіть слабоалкогольні напої або наркотичні засоби;
- нецензурно висловлюватися або вживати слова, які ображають честь і гідність колег та професорсько-викладацького складу;
- грати в азартні ігри;
- наносити шкоду матеріально-технічній базі університету (псувати інвентар, обладнання; меблі, стіни, підлоги, засмічувати приміщення і території);
- галасувати, кричати або прослуховувати гучну музику в аудиторіях і навіть у коридорах під час занять.

Використання електронних гаджетів. Застосовувати електронні гаджети для гри, листування у соціальних мережах (за виключенням перерви), гучних розмов тощо. Не допускаються користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими електронними гаджетами під час заняття з метою, не пов'язаною з навчальним процесом.

Політика щодо осіб з особливими освітніми потребами.

Здобувачі з особливими потребами можуть зустрічатися з викладачем або попередити його до початку занять, на прохання студента це може зробити староста групи. Якщо у Вас виникнуть будь-які питання, будь ласка, контактуйте з викладачем.

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Кафедра гігієни та екології № 2 підтримує нульову толерантність до плагіату. Від студентів та студенток очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На перших заняттях проводитимуться інформаційні заходи щодо того, що саме вважати плагіатом та як коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Гігієна та екологія. Підручник/ За редакцією В.Г. Бардова. – Вінниця: Нова книга, 2018. – 726 с.
2. General Science of Nutrition. Study Guide for the 4th accreditation level Medical School Students /Edited by S.T. Omelchuk, O.V. Kuzminska., K., 2016. 145 p.
3. Clinical Nutrition Basics for Medical Students Paperback / Amanda Velazquez – 2014 , 304 p.

Допоміжна

4. Fundamentals of Human Nutrition: for Students and Practitioners in the Health Sciences, 12-th Edition/Catherine Geissler, Hilary Powers, 2011, p. 291-365.
5. Nutrition at a Glance 1st Edition / Mary Barasi 2014, p. 80-102.
6. Nutrition Counseling and Education Skills: A Guide for Professionals 7th Edition/Judith Beto, Betsy Holli , - 2018, p. 220-245.

7. Nutrition in Public Health 4th Edition /Sari Edelstein,- 2018.-p.183-225.
8. Нутриціологія. Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації. В.В. Ванханен, В.Д. Ванханен, В.І. Ципріян, Донецьк: Донеччина, 2001, 475 с.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Офіційні веб-ресурси Президента України, Верховної ради України, Міністерства освіти та науки, Міністерства охорони здоров'я та інших центральних органів влади України, освітні портали вищих медичних навчальних закладів України.

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>
2. Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua/>
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/>
5. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>
6. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rnbo.gov.ua/>
7. Постійне представництво України при ООН <http://ukraineun.org/>
8. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://www.who.int/en/>
9. Centers for diseases control and prevention www.cdc.gov
10. Центр громадського здоров'я МОЗ України <https://phc.org.ua/>

8. ІНШЕ

Корисні посилання:

1. Положення про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у ХНМУ
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/polog_sex.pdf
2. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Харківському національному медичному університеті
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/polog_ad-1.pdf
3. Порядок проведення занять з поглибленого вивчення студентами Харківського національного медичного університету окремих дисциплін понад обсяг навчального плану
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/poriad_pogl-vyv_dysc.pdf
4. Положення про Комісію з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами ХНМУ
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/pol_komis_ad.pdf
5. Положення про визнання результатів неформальної освіти в Харківському національному медичному університеті
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/polog_neform_osv22.pdf
6. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/polog_org_incl-suprov.pdf
7. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ:
<https://knmu.edu.ua/akademichna-dobrochesnist/>